

Російська окупація Чернівців

КУПИТИ

Австрійські Чернівці тричі опинялися під російською окупацією, російська військова та цивільна адміністрація завзято прагнули долучити місто до «російського світу». Літопис тих подій, які розгорталися у краєвій столиці Буковини, занотував та описав із відчуттям великого співпереживання та відповідальності редактор тодішньої чернівецької газети „Czernowitzer Tagblatt“ Юліус Вебер.

Від заголовку до останньої літери не полишає відчуття болючої актуальності та паралелей від «російської окупації» тоді, сто років тому й сьогодні. Хроніка тих подій, коли Чернівці тричі перебували 1914-1917 рр. під російською окупацією засвідчує імперську тяглість ідеології «русского мира». Окупаційний тягар винесли чернівчани, які не покинули місто і відчули на собі всю силу російської присутності у Чернівцях.

ISBN 978-617-614-144-0

ЧЕРНІВЦІВ

ЮЛІУС ВЕБЕР РОСІЙСЬКА ОКУПАЦІЯ

РОСІЙСЬКА
ОКУПАЦІЯ
ЧЕРНІВЦІВ
ЮЛІУС ВЕБЕР

Юліус Вебер

РОСІЙСЬКА ОКУПАЦІЯ ЧЕРНІВЦІВ

Упорядкування, переклад з німецької *Сергія Осачука*

Чернівці
2016

ББК 83.3(4Авт)62-8Вебер-44

В 26

Вебер, Юліус

Російська окупація Чернівців / Юліус Вебер ; упорядкування, переклад з німецької Сергія Осачука ; післямова та коментарі Володимира Заполовського. – Чернівці : Книги – XXI, 2016. – 136 с.

ISBN 978-617-614-144-0

Масштаб Першої світової війни потряс весь світ та зруйнував старі європейські уклади життя. На тлі великих і малих баталій, військових операцій, окрім їхніх безпосередніх учасників – військових, тягар війни падав на цивільне населення, яке ставало заручником військових подій. Австрійські Чернівці тричі опинялися під російською окупацією, російська військова та цивільна адміністрація завзято прагнули долучити місто до «російського світу». Літопис тих подій, які розгорталися у краєвій столиці Буковини, занотував та описав із відчуттям великого співпереживання та відповідальності редактор тодішньої чернівецької газети „Czernowitzer Tagblatt“ Юліус Вебер.

*Фотографії з приватних колекцій Сергія Осачука,
Володимира Заполовського, Миколи Салагора та Івана Снігура.*

Видання здійснено за підтримки:

Представництва Австрійської служби академічного обміну, м. Львів

Перекладено за виданням: Die Russentage in Czernowitz. Die Ereignisse der ersten und zweiten russischen Invasion geschildert von Redakteur Julius Weber. Im Selbstverlage des Verfassers. Czernowitz 1915. Buchdruckerei und lith. Anstalt E. Kanarski, Czernowitz.

© Книги – XXI, 2016, *видання українською мовою*

© Сергій Осачук, 2016, *переклад*

© Володимир Заполовський, 2016, *коментарі та післямова*

© Анна Стьопіна, 2016, *обкладинка*

© Роман Сабадаш, 2016, *макет*

До читача

Про Чернівці та чернівчан, здається, можна говорити та писати безкінечно. Адже місто перебувало у вирі глобальних зрушень, які перекроювали те «унікальне творіння розуму, рук і сердець багатьох поколінь городян» в угоду нових володарів, що так часто змінювали тут одні одних протягом 20 століття.

Серед великої кількості історичної літератури про Чернівці особливо цікаві спогади чернівчан, яким довелося бути свідками різноманітних подій, що розгорталися на тлі і на теренах рідного міста. Попри всю, притаманну таким творам, суб'єктивність, вони часом викликають у чернівчан більшу довіру, ніж академічні публікації.

Перша світова війна, передчуття якої не залишало надії на її неможливість, вже дуже швидко постукала у двері чернівчан. І в той час повної невизначеності, страшних очікувань та безвиході – міська влада на чолі із бургомістром разом з міськими жителями дивилася у вічі всім новітнім викликам. За десять років до цієї війни у Чернівцях розпочалася нова ера модерної, передової преси за найкращими європейськими взірцями. Її уособленням стали дві новостворені щоденні газети – «Czernowitzer Allgemeine Zeitung» та «Czernowitzer Tagblatt». В останній розпочав роботу редактором урожденець Львова, син тамтешнього купця Юліус Вебер. Десять років він відчував пульс життя тогочасних

Чернівців, запроваджуючи нові стандарти журналістської роботи, намагався відійти від партійності та залежності від власників, чим у попередні десятиліття грішила місцева преса. Зв'язок, який встановився між редакторами та читачами, виходив за рамки журналістики у вузькому розумінні – це було відображення колективної моралі та совісті. Журналісти виконували роль соціальної служби, останньої інстанції, де шукали правду та істину чернівчани. Це все потрібно сказати, щоб збагнути, з яким відчуттям відповідальності перед чернівчанами редактор Юліус Вебер та його анонімний помічник занотовували події, що відбувалися під час російської окупації Чернівців протягом 1914–1915 рр.

Юліус Вебер редагував упродовж 1917–1918 рр. разом зі ще одним легендарним чернівецьким редактором нової доби Альфредом Шварцом спільне воєнне видання двох названих газет. А з 1918 р. він був співзасновником та головним редактором до 1940-го ще однієї знакової газети Чернівців міжвоєнної доби «Czernowitzer Morgenblatt». Його активна професійна та життєва позиція сприяли невтомній праці на користь чернівецької спільноти в різних громадських об'єднаннях, а також як депутата міської ради. Друга світова війна потугами різних диктаторських режимів добила залишки того, витвореного руками й розумом, «чернівецького світу». Німецькі та румунські війська взялися 1941 року вирішувати «єврейське питання» шляхом знищення єврейського населення. Редактор Юліус Вебер, як і багато тисяч інших чернівчан єврейської національності став в'язнем гетто, був депортований до т.зв. «Трансністрії» і загинув у м. Брацлаві Вінницької області на початку 1942-го у віці 54 років.

Дві світові війни, численні воєнні конфлікти минулого та нашого століття давно навчили нас, що жорстокість, злочини проти мирного населення, використання заборонених видів озброєння були і є супутниками всіх збройних протиборств. А тоді, у перші дні та місяці війни, відчуваємо з рядків Вебера, до війни та її учасників ще ставилися з великою часткою шляхетності. Очікуючи, що й з боку окупаційних військ поведінка буде згідно з міжнародними конвенціями та кодексом честі. Сподіваюся, що ці нотатки-спогади про ті далекі події у читачів викличуть не тільки паралелі до сьогоденної російської окупаційної присутності, але й змусять згадати, які випробування випали на долю мешканців Чернівців сто років тому.

Чернівці, квітень 2016 року.
Сергій Осачук

Передмова

Першу російську окупацію я пережив особисто й відчув усі суворі удари долі по цьому місту, в якому я живу і працюю вже 10 років. Пережиті події другої окупації, на моє прохання, були ретельно записані довіреною особою. Мій особистий досвід та передані мені повідомлення я впорядкував у формі короткого нарису і передаю громадськості. Ця скромна праця не претендує на те, щоб трактувати її як історію тих буремних подій. Лише тим, кому доля цього міста лежить на серці, вона пропонує короткий огляд головних подій. Для написання повноцінної історичної книги про ці важкі дні у Чернівцях на даний момент немає ні часу, ні натхнення.

З усіма застереженнями, на мою думку, я достатньо окреслив мету цієї публікації і залишаю читачеві самому дати оцінку вартості та значення моїх записок.

Чернівці, березень 1915 року.

Юліус Вебер

Розділ I

Тінь великих подій

23 серпня був сонячним і спекотним днем. Була неділя. Цього дня росіяни збиралися напасти на Буковину і захопити крайову столицю. Вечеряти вони думали вже у Чернівцях. Але сталося по-іншому. Під Раранчею напереріз їм виступили наші, і зав'язався запеклий, відчайдушний бій. Проти ворога, який мав чисельну перевагу у кілька разів, виступила наша крайова оборона і відбила наступ. Жорстока боротьба тривала з восьмої години ранку до третьої години дня. Аж ось поспішили на підмогу відважні загони 41-го піхотного полку, і сутичка завершилася на нашу користь. Деякі відважні голови впали цього дня на полі бою, а як вечір вже спускався, привели наші перемогою короновані бійці сотні полонених, які під вигуки населення перетнули місто. Але до цього радісного настрою додалося передчуття страху грядущих подій¹. З цього дня Буковина опинилася в епіцентрі театру воєнних дій і мала залишатися в ньому ще на місяці вперед. З 23 до 30 серпня чернівецьке

¹ Розбиті під селами Раранче (Рідківці) і Магала російські полки поспіхом відступили у глиб Бессарабії. Хоча австрійські війська і перемогли в тому бою, але Чернівці були приречені на ворожу окупацію. Причина тому нездатність вищого командування армії захистити східні терени держави від російського вторгнення.

населення пережило тривожні дні і похмурі ночі. Чи відвернуто небезпеку від міста назавжди, чи все ж по-вінь російської окупації затопить його? Це було болюче питання, яке читалося в усіх на вустах і відповіді на яке ніхто не міг дати. Власне, вона була відома; але це була спроба самозаспокоєння: могло ж також щось трапитися, що було б у стані відвернути небезпеку. Ті, хто хотіли звільнитися від лякливої невідомості і були спроможні це зробити, покинули місто. До 30 серпня число біженців, які полишили Чернівці, сягало 10 тисяч². Інші, що залишилися, мали впевненість у тому, що місто тимчасово, без бою, буде передано ворогові. 30 серпня всі установи полишили місто і подалися до Дорни³. У Чернівцях панувала тривога. З настанням вечора місто огорнув понурий настрій, будь-яка надія втікала з його мурів. Глухі кроки відступаючого війська розтанули у відлунні, вулиці спорожніли й спохмурніли, а в різних вуличних закутинах було чути менші й більші групи людей, які з тоном розчарування обговорювали те, що віднині мало настати. Люди ніде не знаходили спокою, їх штовхало з вулиці додому і звідти знову назовні. Тоді сталася дивна подія. Десь за чверть третьої години ранку почулися два глухі вибухи, які стривожили все місто. Це був підрив мосту⁴. Люди, якими

---

² Відомий у ті часи шведський полярний дослідник і письменник Свен Андерс Гедін у квітні 1915 р. відвідав Чернівці й поцікавився питанням біженців. Він дізнався, що у мирний час кількість населення міста становила 90 тис., а з наближенням росіян із Чернівців втекло 30–40 тис. мешканців.

³ Дорна-Ватра, невелике містечко між горами на півдні Буковини (сьогодні в Румунії).

⁴ Австрійські сапери підірвали обидва залізні мости через р. Прут в районі с. Стара Жучка та спалили дерев'яний міст у передмісті Гореча.

Чернівецька ратуша

кишіло на вулицях, були ошелешені; вони спочатку кілька секунд крутилися навколо власної осі, тоді розлетілися в різні боки. Всі бігли. Куди? Що трапилося? Лише з часом відходили від жаху, який проник у всі частини тіла. Ця детонація була одночасно й салютом, яким було завершено попереднє життя цього міста і проголошено новий, жакливий час. Усі знали: неминуче мусить статися. Хто мав тямки, гроші та можливість виїхати, вдався до втечі, кому ж цього бракувало, той ішов пішки, без жодної мети, сповнений страхом, гнаний якимсь тривожним відчуттям. Якби змалювати настрої серед тієї частини населення, що в той момент залишилася, можна його передати так: хворий лежить у колі своїх близьких, які його доглядають. Лікар відкликає родичів пацієнта вбік і каже їм: я прошу вас більше нічого не вживати; мій візит не має сенсу, ми мусимо пацієнта полишити на самого себе, його може врятувати хіба диво. Але жодного дива більше не стається. Чи все ж таки? В такому настрої минуло три дні. У цей час вся увага населення була прикута до магістрату. Що там відбувалося? Чи знав бургомістр, що станеться? Чи мав він таємну інформацію? Чому він нічого не каже? Чому він нас не заспокоює? Він нічого не знав. Він лише відчував, що кожна спроба спокуситися надією буде змушена закінчитися гірким розчаруванням. Він наказав закликати населення до спокою і поміркованості та вказав на самого себе. Він також є на місці. Необхідно заспокоїтися. Можливо, вони все ж не прийдуть? Можливо!⁵ Коли прокинулися 2 вересня, ніхто не знав, що станеться в наступні години. І все ж місто мало ще цього дня пережити показове видовище.

---

⁵ Сподівання містян не справдилися. 2 вересня російські війська почали втілювати план захоплення Чернівців.

Підірвані чернівецькі мости

Це був гарний осінній день. Небо було блакитним і сонце надсилало свої золоті промені, які пом'якшували свіже осіннє повітря, і з їхнім зникненням розвіювалися останні залишки марної надії. Вулиці були досить людними, оскільки городяни там діставали інформацію про все і з кожною годиною очікували настання якоїсь події. У міській раді сидів бургомістр зі своїми міськими радниками та небагатьма службовцями, які залишалися вірними йому. Там уже знали про те, що принесуть наступні години, але надали перевагу тому, щоб події самі за себе говорили. О першій годині дня бургомістр покинув ратушу і поїхав міським фіакром до свого приватного помешкання. Його обличчя мало вираз глибокої стурбованості, лише очі блистіли по-особливому. Коли перехожі зупинили його на Руській вулиці і спитали, що ж станеться, він забубонів у відповідь, що потрібно заспокоїтися і терпляче очікувати на події. Бургомістр якраз сідав за обідній стіл, як до нього зненацька зайшов член міської варти з повідомленням: до бургомістра прийшов юнак із депешею від командира російських військ. Бургомістр не зовсім хотів тому вірити, але, обурений, був змушений дізнатися про цю рідкісну кореспонденцію. Чернівецький юнак, учень гімназії Йоганн Скотніцкі постав у своїй юнацькій наївності перед бургомістром і промовив: «Пане бургомістре, я передаю Вам листа від російського командира і прошу Вас негайно дати мені відповідь або поїхати зі мною, бо інакше росіяни розстріляють мого бідного дядька». Д-р Вайссельбергер, який спочатку не зрозумів, яка обставина пов'язана з цією заявою, діставши пояснення від хлопця, прийняв листа. Послання було написане російською та німецькою мовами і звучало так:

Бургомістр Чернівців Соломон Вайссельбергер

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ